

ПРАВО НА ПРАВИЧНО СУЂЕЊЕ – РАЗУМНИ РОК

К Р И Т Е Р И Ј У М И

за оцену повреде права на суђење у разумном року Европског суда за људска права према извештају СЕРЕЈ-а

Опште напомене

Оцењујући "разумност" дужине трајања поступка Суд даје свеукупну оцену околности случаја и поштује опште и посебне критеријуме установљене праксом Суда, а општа запажања указују да се:

- у нормалним (једноставним) предметима разумним роком сматра трајање поступка до две године
- у приоритетним предметима разумним роком сматра краћи рок трајања поступка (и испод две године)
- у сложенијим предметима разумни рок може бити и дужи од две године (на пример 36 месеци за сложеније кривичне предмете)
- рокови су дужи ако је поступало више инстанци, али се вишеструко враћање и вишеструко укидање одлука сматра кршењем овог права
- посебно се цене периоди неактивности органа власти (судова и других државних органа)
- кршења права на суђење у разумном року нема ако је сам подносилац допринео дужем трајању поступка

Приоритетни предмети

- **радни спорови** (отказ, престанак радног односа, отпуштање, исплата плата)
- **накнада штете за жртве несрећа** (саобраћајне несреће, друге несреће)
- **случајеви подносилаца поодмаклог животног доба**
- **случајеви у којима је угрожено или критично здравље подносилаца**
- **породични спорови** (породични живот, односи родитеља и деце)
- **случајеви подносилаца ограниченог физичког или психичког стања** (лица са инвалидитетом, лица потпуно или делимично лишена пословне способности)
- **случајеви у којима подносилац служи затворску казну**
- **случајеви полицијског насиља ...**

Критеријуми

Основни критеријуми за оцену протеклог времена (дужине трајања поступка)

1. Сложеност случаја¹
2. Понашање подносиоца (странака)²
3. Понашање надлежних власти³
4. Значај случаја за подносиоца⁴

1. Сложеност случаја

- сложеност чињеница које треба утврдити
 - број и природа оптужби
 - прикривеност и конфузија кривичних дела за која је окривљени оптужен
 - високоосетљива природа кривичних дела у вези са националном безбедношћу
 - број окривљених и сведока
 - потреба за прибављањем мишљења експерата
 - тешкоће због консолидације земљишта које утичу на десетине лица и покривају стотине хектара земљишта
 - расподела недељиве имовине између санаследника
 - испитивање захтева за окончање јавне бриге о деци
 - тешка питања у вези доказивања
- сложеност правних питања о којима треба одлучити
 - примена нових и нејасних закона
 - поштовање начела једнакости оружја
 - питања надлежности
 - питања уставности
 - питања закона у области урбанизма
 - тумачење међународних уговора
- сложеност поступка
 - број странака
 - велики број захтева, велики број захтева за привремене мере поднетих од стране странака

¹ *Neumeister* од 27.6.1968, *Pretto and others*, ст 30-37, утврђен је стандард за кумулативни тест о разумном року за прва три критеријума

² Исто

³ Исто

⁴ *König* од 28.6.1978. године, утврђен је и четврти критеријум

- велики број странака, и сведока
- прикупљање и проучавање великог броја доказа
- проналажење и саслушање сведока који су променили имена, адресе
- поступање по замолницама у земљи и иностранству
- поткрепљивање одређених тврдњи и процесуирање одређених захтева
- савадавање огромног досијеа или прибављање досијеа о поступку у иностранству
- усклађивање активности које се односе на исто лице које су у току пред различитим већима истог суда или расветљавање различитих група паралелних поступака
- потреба да се предмет изнесе на заједничку седницу касационог суда или да се премести суђење због јавне безбедности

2. Понашање подносиоца (странака)

- Кашњења проузрокована понашањем странака која доприносе дужини трајања поступка су објективне чињенице и не могу се приписати одговорној држави и односе на пример на:
 - иницијално обраћање ненадлежном суду
 - захтеве за мировање, продужење рокова за поступање, предходне истраге
 - више пута поновљене промене адвоката, учешће великог броја саветника странака на расправама
 - подношење доказа
 - нове тврдње у вези чињеница за које се тражи проверавање а које су се показале као нетачне
 - непојављивање на расправи, непојављивање у кривичном предмету и поред налога за хапшење
 - бекство окривљеног
 - случај када је саокривљени који је ослобођен наставио са извршењем кривичних дела због чега се одлагао поступак против подносиоца
 - кашњење:
 - у подношењу одговора;
 - предузимању поступка против окривљених након утврђивања ненадлежности и доношење новог налога за њих;
 - у идентификовању сведока које треба испитати;
 - одговарање на поступке других странака или подношењу сопствених поднесака;
 - обавештавању о смрти тужиоца а потом тражење дозволе да буде старатељ наследства;
 - одговору на понуду за поравнање;

- тражењу да поступак буде настављен после смрти адвоката тужиоца или туженог или обраћања суду коме је касациони суд упутио предмет;
- неуспешан покушај пријатељског поравнања
- подношење бројних жалби и тако прављење процедуралног лавиринта (молби за ослобађање, изузеће судија, предлози за делегацију надлежности, жалби због пропуштања, жалби због привремених мера, приговора надлежности или кривичним оптужбама
- коришћење скоро свих расположивих правних лекова и рокова
- непреузимање копије пресуде одмах по објављивању у присуству туженог већ чекање да му буде уручена пре жалбе
- кашњење у уручењу грађанске пресуде странци која је изгубила спор или потпуни неуспех уручења
- предузимање нејасних корака или опструкција и некооперативни приступ (одбијање именовања адвоката, давања доказа, потписивања извештаја или подвргавања лекарском прегледу, приговарање на присуство адвоката сведока или давања досијеа на увид)
- шпрајк глађу и самоповређивање затвореника

3. Понашање релевантних власти

- понашање судских власти
 - нарочито се узима у обзир период неактивности судских власти
 - географски проблеми
 - неадекватна организација судова
 - судске реформе
 - недовољан број судија (не ослобађа државу одговорности за кршење права на суђење у разумниом року), као ни економска неразвијеност и недостатак средстава
 - честа промена судија
 - време које судије проводе у васудским активностима
 - заостатак предмета ако није привремен представља кршење јер је држава дужна да предузме све мере за решавање структурних проблема
 - системски недостаци у правилима поступка
 - непозивање странака, сведока или оптужених, неуредна достава
 - споро прослеђивање списа жалбеном суду
 - реформа законодавства у току поступка
 - проблеми везани за вештаке
 - тешкоће у прибављању медицинских извештаја
 - злоупотреба процесних овлашћења која нису санкционисана
 - судске грешке у примени права
 - инертност суда у извођењу доказа
 - онемогућавање разматрања новог основа по жаби

- понашање вансудских власти
 - значајни политички догађаји могу бити од значаја али не увек (уједињење Немачке, велике реформе, успостављање демократије у Португалији)
 - прелазак из планске у тржишну привреду може бити од значаја али не увек

4. Значај случаја за подносиоца представке

- Случајеви који захтевају "специјалну или посебну" марљивост (хитност)
 - грађански статус и способност (нарочито они који утичу на уживање права на поштовање породичног живота)
 - пословна способност
 - старатељство
 - патернитетски поступци
 - бракоразводни поступци
 - жртве саобраћајних несрећа у вези накнаде штете, криминалног насиља и полицијског насиља у вези накнаде штете
 - индивидуалне професионалне активности (велики износи, у вези радног спора, спорови о пензијама – нарочито инвалидских), као и социјална давања
 - окривљени у притвору
 - друге обалсти:
 - спорови у вези враћања пасоша
 - поступак у вези инсталирања телефонске линије у стану старије инвалидне особе
 - поступци консолидације земљишта у вези привременог преноса земљишта са једног власника на другог
 - захтев за враћање имовине продавцима због погрешног представљања на штету купаца или купцима које су порески органи лишили имовине позивајући се на право прече куповине
 - спор о основаности великог износа новца компанији
 - спор у коме је предмет спора друштвено и економски важнији за земљу него за појединца
- Случајеви који захтевају изузетну марљивост (хитност)
 - родитељи погођени васпитним мерама које су наложили судови и ограничење родитељских права
 - лица са скраћеним животним веком оболела од неизлечивих болести

ЗАХТЕВИ ЗА ДЕЛОТВОРНОСТ КОМПЕНЗАТОРНОГ ПРАВНОГ ЛЕКА:
РАЗУМНИ ИЗНОС У РАЗУМНОМ РОКУ

У пресудама ЕСЉП донетим у предмету *Apicella v. Italy*⁵ изнета је доктрина о правичној процени нематеријалне штете због повреде права на суђење у разумном року.

Тако се под тачком 26 у пресуди већа у овом предмету од 10.11.2004. године наводи:

"Што се тиче правичне процене нематеријалне штете као резултат дужине поступка, Суд сматра да је износ од 1.000 и 1.500 ЕУР по години трајања поступка (а не по години кашњења) основна цифра за релевантан обрачун. Исход домаћег поступка (да ли подносилац представке изгубио, успео или коначно постигао пријатељско поравнање) је неважан за нематеријалну штету претрпљену због дужине поступка.

Укупан износ ће бити повећан на 2.000 ЕУР уколико је предмет спора значајан, као што су случајеви у вези радног права, грађанског статуса и способности, пензије или посебно озбиљни поступци у вези здравља или живота лица.

Основни износ ће бити умањен у складу са бројем судских инстанци током трајања поступка, понашањем подносиоца представке, посебно бројем месеци или година због неоправданог одлагања за која је одговоран подносилац представке, какав је значај спора, на пример када су финансијске последице од мале важности за подносиоца представке, и на основу животног стандарда у земљи у питању. Умањење је такође могуће када је подносилац представке кратко био укључен у поступак као наследник.

Износ такође може да буде умањен када је подносиоцу представке утврђена повреда у домаћем поступку, као и новчани износ, коришћењем домаћег правног лека. Осим чињенице да је постојање домаћег правног лека у потпуности у складу са принципом супсидијарности садржаним у Конвенцији, такав правни лек је блажи и приступачнији него представка Суду, бржи је и процесуира се на језику подносиоца представке. Стога нуди предности које треба да буду узете у обзир.

⁵ Представка број 64890/01, пресуда већа донета је 10.11.2004. године, а у истом предмету пресуда Великог већа донета је 29.3.2006. године

У пресуди Великог већа, донетом у истом овом предмету под тач. 136, 137, 138... од 29.3.2006. године се наводи и:

"Следеће, Суд указује да износ који ће он досудити на име нематеријалне штете може да буде нижи него онај на који се указује у његовој судској пракси, када су подносиоцу представке на домаћем нивоу већ утврђене повреда и накнада штете, коришћењем домаћег правног лека. Осим чињенице да је постојање домаћег правног лека у потпуности у складу са принципом супсидијарности садржаним у Конвенцији, такав правни лек је ближи и приступачнији него представка Суду, бржи је и поступак се води на језику подносиоца. Стога пружа предности које треб узети у обзир (види став 26. пресуде Већа).

Суд сматра, међутим, да када подносилац представке и даље може да се жали да је "жртва" после исцрпљивања тог домаћег правног лека, њему или њој мора да буде досуђена разлика између износа који је добио од апелационог суда и износа који не би могао да се сматра очигледно неразумним у поређењу са износом досуђеним од стране Суда да је био досуђен од стране апелационог суда и брзо исплаћен.

Подносиоцима представке такође треба да буде досуђен износ у вези фаза поступка које домаћи судови нису могли да узму у обзир у референтном периоду где више нису могли да врате предмет пред суд тражећи промену положаја ... или преостала дужина сама по себи није била довољна да би се сматрало да доводи до друге повреде у истом поступку.

... Влади треба да буде наложено да плати додатни износ када је подносилац представке морао да трпи кашњење чекајући исплату накнаде штете од државе, ради неутрализовања фрустрације проистекле из кашњења у плаћању".

Изнети ставови указују на смернице у погледу метода обрачуна који обухвата:

- обрачун основног износа (1.000 – 1.500 ЕУР по години)
- корекције ради увећања
- корекције ради умањења износа, зависно од:
 - броја судова који су поступали
 - сваког несавесног поступања подносиоца представке у вези кашњења поступка
 - недостатка значаја предмета спора
 - краткоће трајања статуса "жртве" (наследника подносиоца представке)
 - бруто друштвеног (националног) производа (БДП)
 - сваког утврђивања повреде или накнаде штете од стране домаћих власти (умањење од око 55%, али не испод 45% основног износа (450 – 675 ЕУР по години)

Припремљено за састанак са судовима републичког ранга, апелацијама и вишим судовима 24. 4.2014. године